

Komikia leku bila, hitza nagusi den kulturean

Durangoko Azokak euskal kulturaren mundutxoan elkartzen duen egunotan, liburuak, liburuak eta liburuak izango ditugu hizketarako gai, letrak, letrak eta letrak. Eta irudiak zer? Loraldi txiki bat gertatzen ari da euskarazko komikigintzan edo, zabalago esateko, literatura grafikoaren alorrean. Aurtengo zenbait nobedade interesgarri aipatu nahi ditugu ondorengo lerroetan, hizkiak bakarrik erabiliz, hori bai.

Gorka Bereziartua Mitxelena
@boligorria

“Komikizaleoi oso gutxitan gertatzen zaigu gustuko ditugun autoreak gure hizkuntzan irakurtzeko aukera izatea eta horregatik, autore interesgarri bat plazaratzen den bakoitzean, eta hura, beste behin ere, frantsesez, edo gaztelaniaz, edo ingelesez, edo beste edozein erdaratan irakurri behar izaten dugun bakoitzean, beti galdera bat eta berbera etortzen zaigu burura: ze astro-gurutza-

keta gertatu behar da hemen gu besteen pare jarri ahal izateko eta gure hizkuntzan halako deskubrimenduak egin ahal izateko?”, galdetu zuen Garbiñe Ubeda idazle, kazetari eta Euskal Idazleen Elkartearen presidentea Zerocalcare komikigile italiarraren *Hondamuean* liburuaren aurkezpenean. Kuestioak bi erantzun posible dauzka: bat Ubedak berak eman zion prentsari Donostiako Komikigunean, mahaiaren albo bantatzen zeuzkalako gurutzatu diren bi astro, David Zapirain eta Koldo Izagirre, zeintzuei esker izan den posible komiki hau italiarrik euskarara ekartzea eta publi-

katzea Farmazia Beltza argialetxean, gaztelaniazko itzulpenari aurrea hartuz eta ia-ia frantsesezkoaren une berean jarriz euskal irakurlearen eskuetan.

Baina galderak –gogoratu: ze astro-gurutzaketa gertatu behar den komikiak gure hizkuntzan irakurtzeko– eduki zezakeen beste erantzun posible bat gutxienez, kazetariari eskatzen ziona euskal komikigintzaren une honetako argazki bat egiteko; hori bururatu zitzaion prentsaurreko hartan esaten ari zirenak koaderno txikian zirriborratzen ari zen bitartean. Burua altxa zuen, horrek pentsatzen lagunduko balio bezala,

Dani Fanoren 'Migel Marmolen hamaika eta bat jaiotzak' da aurtengo komiki-uztak utzi duen ale esanguratsuenetako bat.

eta hara non ikusi zuen Dani Fano ondo-ko aulkian. Irakurriak zizkion *Teleatoi* eta *Anubis 3.0* eta bazekien argitaratu berria zuela *Migel Marmolen hamaika eta bat jaiotzak* Astiberri argitaletxearen eskutik.

Amua bota zion: "Aizu Dani, zer iruditzen Durangoko Azokaren bueltan publikatuko dugun aldizkarirako galdera batzuk egingo banizkizu?". Eta hemen gaude, aste pare bat geroago, egunero-ko martxa itoari ordu laurden lapurtuta telefonoz hizketan, publikatu berri duen El Salvadorreko iraultzaileari buruzko liburuaz.

Euskaraz eta erdaraz batera

Esplikatu digunez, ozeanoaren bestaldean ere argitaratu da, Hitzaren eta Iru-diaren Museo salvadortarrari esker. Esperientzia berria da Fanorentzat, orain arte ia dena euskaraz argitaratu izan baitu. "Oso mundu ezberdina aurkitzen ari naiz". Adibide bat: liburuaren aurkezpenera Euskal Herrian bizi diren salvadortarrak etortzea, hango pertsonaia historikoa hemendik nola kontatzen dugun jakin nahian edo. "Gainera, Astiberri sekulako ahalegina egiten du euren produktuak beste hainbat hizkuntzetan ere saltzeko. Frantsesez, italieraz edo

ingelesez mugitzeko aukera handia daukazu, horretan oso trebeak direlako".

Bi hizkuntzetan argitaratzea eta normalean euskaraz funtzionatzen ez duen argitaletxe baten eskutik: esperientzia horrek badu antzekotasunik Maite Mubertzerriak aurtan bizi izan duenarekin. *Lohia* argitaratu zuen udaberrian Errioxako Pepitas de Calabaza editorialarekin, nobela grafiko bat edo, tira, nobela ilustratu bat; baina ez, ez da hori ere, ea, mezu bat bidaliko diogu galdezka, gure azalpena trakets samarra izango da-eta: "Gustatzen zait sailkatzen erraza ez izatea, ez dut uste irakurleek sailkapenik

» **DANI FANO:**

“Duela gutxi entzun nion Iratxe Retolazari euskal kultura hitzari eta hizkuntzari oso lotuta egon dela, bai ahazkoari eta bai idatziari; ez horrenbeste irudiari”

behar dutenik. Agian sailkatzea egileon, liburu-denden eta kazetarien kontua da bakarrik. Krisialdi baten koaderno da *Lohia*, koaderno intimoetan jaio zen eta forma hori mantendu du: marrazkiak, zirriborroak, aipuak, ohar txikiak, argi-ilunak...”. Aurtengo nobedadeen artean sorpresetako bat izan da krisi pertsonal baten berri ematen duen lana, *rara avis* bat euskarazko argitalpenen artean. Eta gaztelaniaz ere plazaratu denez, bakoitzen harrera nolakoa izan den jakin nahi izan dugu: “Sumatu dut hemen harridura handiagoarekin jaso dela, ziurrenik nire aurreko lana gehiago ezagutzen delako. Hainbatek esan dit ez zutela nigandik horrelako marrazkirik espero, nik ordea, oso nire sentitzen dut liburu hau”.

Bi esperientzia positibo beraz, euskal zirkuitutik kanpoko editorialetan: hori izan daiteke bideetako bat hemengo irudigileek gehiago publikatzeko? Ez dago hain konbentziturata Mikel Begoña: ibilbide luzeko komikigilea da, iaz *Bertsolari* aldizkariaren eskutik argitaratu zuen *Arditutakoak* du azken erreferentzia oraingoz, eta azken sei urteetan *Komikeri* blogean euskarazko ekoizpena gertutik jarraitzen ari da. Paco Rocaren *Zimurra* edo Peetersen *Pilula urdinak* aipatu ditu, Astiberrik argitaratuak biak, baina gaztelaniazko edizioak baino beranduago. “Interesaren parte handi bat galdu egin dute. Lanak ezagunak dira gehienetan”, esplikatu du e-postaz bida-

li diogun interrogatorioari erantzunez. “Aldi berean kaleratzen direnean ere, uste dut euskarak galdu egiten duela, askoz gehiago promozionatzen direlako gaztelaniazko produktuak. Euskarazko edizioak gaztelaniazkoen suzedaneok baino ez direla ematen du askotan”.

» **Apustuak onartzen dira**

Ikuspegiak ikuspegi, gauza bat dago argi: literatura grafikoa euskal argitaletxe gehienek eskaintza ez da oso zabal, saiakerak egin diren arren. Alberdaniak duela ia hamar urte *Ihes ederra* (Hedoi Etxarte, Alain Urrutia, 2009) argitaratu zuenean bazirudien ildo baten hasiera izan zitekeela, baina gerora ez zuen jarraipenik izan, argitaletxeak izan zituen gorabeherak tarteko.

Fanoren ustez, Txalaparta argitaletxea izan daiteke salbuespena orokorrean komikiaren alde fitxa askorik jokatzen ez duen erruleta editorialean. “Duela gutxi entzun nion Iratxe Retolazari euskal kultura hitzari eta hizkuntzari oso lotuta egon dela, bai ahazkoari eta bai idatziari; ez horrenbeste irudiari. Ez dakit hori izango den esplikazioa”. Arrazoi ekonomikoak ere ez dira baztertzeak, Begoñaren arabera: “Komikiak kaleratzeak kostu handiagoa dauka

» **MAITE MUTUBERRIA:**

“Marrazkiek aukera eman didate hitzen bidez atera ezin nituenak adierazteko, modu zintzoagoan gainera. Askotan hitz egitean edo idaztean gehiegi pentsatzen dugu; marraztean aldiz, intuitiboagoak gara”

» **MIKEL BEGOÑA:**

“Aurreko urteetako tendentziari eutsiz, aurtengo uzta ere oso ona dator, bai kopuruaren aldetik, baita kalitatearen aldetik ere”

liburu arruntak kaleratzeak baino, eta salmenta baten porrota diru galera handia da argitaletxeentzat”. Hortaz, erronka irakurle-kopurua handitzea da haren ustez.

» **Eppur si muove**

Ei, baina zertan ari gara? Azken urteetan zerbait berria sumatzen hasi gara esan nahi genuen erreportaje honen bidez, lehen ez bezalako dinamismo bat dagoela alor honetan azkenik, eta gure gabeziekin bueltaka hasi gara batera konturatu gabe. Ea, zenbaki batzuk: 2012tik gaur arte komikien ekoizpenak gora egin du, 2017an argitaratutako titulu-kopurua hirukoitza izateraino, Begoña egindako jarraipenaren arabera. “Aurtengo uzta ere oso ona dator, bai kopuruaren aldetik, baita kalitatearen aldetik ere”. Pozteko moduko kontuak dira, “baina” batzuekin bada ere –beti daukagu halakoren bat, ai–: produkzio horren parte esanguratsu bat Gregorio Muroren Harriet argitaletxeak bultzatu du, aurrean bederatzita album publikatuko baititu eta iazko 30 liburuetatik ere zortzi editorial horren lanari zor zaizkio. “Orain arte oztopo guztien gainetik ibili da –eta komikiak merkaturatzeko bidea oztopoz gainezka dago–, baina Harriet Ediciones-ek bere martxa noiz arte mantenduko duen ez dakigu”.

Badaude beste ezaugarri batzuk ordea, pentsatzeko literatura grafikoa azkenaldian indar pixka bat hartuta ibil-

tzeak badituela oinarri sendo samar batzuk, ez dela kasualitatearen emaitza. Ikastolen Elkartearen ekimenez argitaratzen den *Xabiroi* aldizkariak irakurle berriak ekarri dizkio euskal komikiari; horiek zenbat diren neurtzen zaila da, baina hori bezain argi dago beste albo-efektu bat ere eragin duela: egileen sare bat antolatu da aldizkariaren inguruan, erregulariki elkarren berri dutenak; eta gainera, komikiekin harremanik ez zuten egileak ere ekarri ditu generora. “Harkaitz Cano, Eider Rodriguez, Arantxa Iturbe, Pako Aristi, Iban Zaldúa... komikira erakartzeak beste foku bat jarri digu”, Fanoren ustez.

Irudiek errealitateaz esan dezaketena

Asmo eta joera desberdinekoak izanik, azkenaldiko zenbait publikazio batzen dituen ezaugarria da errealitateak elikatzen dituela marrazkien bidez kontatzen diren istorioak. Begoñak dio nobela “BIOgrafikoa”-ren alorrean –Adur Larreari zor diogu espresioa– aurten aparteko lanak argitaratu direla, Asisko Urmenetak Agosti Xahoren bizitza kontatuz osatu duen *AztiHitza* (Erroa)

» *Xabiroi* aldizkariak egindako lanak fruituak eman ditu: irakurle berriak ekarri ditu euskal komientzat eta, batez ere, egileen sare bat sortu da proiektuaren inguruan

eta Mikel Santos “Belatz”-ek Lucio Urtubia ekintzaile anarkistaren ibileren inguruan osatu duen *Gerezi garaia* (Txalaparta), adibidez, Fanoren azken lanaz gain.

Autobiografikoa da Mutuberriaren *Lohia* ere. Zergatik? “Marrazkiek aukera eman didate hitzen bidez atera ezin nituenak adierazteko, modu zintzoagoan gainera. Izan ere, askotan hitz egitean edo idaztean gehiegi pentsatzen dugu; marraztean aldiz, intuitiboagoak gara”, erantzun digu. Badirudi egile askok bat egiten dutela iritzi horrekin,

geroz eta gehiagotan ikusten baititugu liburu-dendetan komiki autofikziona-tuak, baita bineten bidez kontatutako kronika periodistikoak ere: bizipen pertsonalak, kazetaritza edo historia; fikzio hutsa baino, egilea edo haren inguruko komunitatea lehengai gisa duten narratibak.

Lohia-ren kasuan proiektuaren abiapuntuan zegoen benetako zerbait kontatzeko asmoa, “nire egunerokotasunetik jaio eta aldi berean edonork ulertu eta sentitu zezakeen istorio bat” osatzea zen abiapuntua. Filosofia horren aldekoa da Fano ere: “Oso naturala da zerbait kontatzerako orduan inguratzen zaituzten historiak kontatzea”. Komikigile donostiarraren ustez, denetarik egiten ari da orain komikiaren alorrean eta literatura grafikoa izan daiteke modu bat “eredugarriak edo nobeleskoak iruditzen zaizkigun bizitzak kontatzeko”.

Kazetaria behintzat konbentzitu dute: denbora pixka bat gehixeagorekin ibiliko balitz, erreportaje hau bera ere komiki formatuan publikatuko zuen. Astro batzuk gurutzatu beharko dira oraindik hori gertatu ahal izateko. ■

